

Arapsko-izraelski ratovi od Rata za neovisnost (1948. - 1949.) do Jomkipurskog rata (1973.)

Ćorić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:995398>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku

Katedra za judaistiku

**Arapsko-izraelski ratovi od Rata za neovisnost (1948-
1949) do Jomkipurskog rata (1973)**

Diplomski rad

15 ECTS

Studentica: Matea Ćorić

Mentor: doc. dr. sc. Naida Mihal Brandl

Zagreb, 30. rujna 2021.

SADRŽAJ

Sažetak

1. Uvod	1
2. Korijeni arapsko-izraelskih sukoba	3
3. Rat za neovisnost od 1948. do 1949.	8
3.2 Prva faza rata	11
3.3 Druga faza rata	13
3.4 Posljedice rata.....	15
4. Šestodnevni rat	17
5. Jomkipurski rat	28
6. Zaključak	32
7. Literatura	33

Sažetak

U ovom radu predstaviti ću tri glavna arapsko-izraelska rata koja su se odvijala od proglašenja neovisnosti države Izrael 1948. pa sve do Jomkipurskog rata 1973. Na samom početku baviti ću se korijenima izraelsko-arapskih sukoba koji počinju već u 19. stoljeću i traju sve do današnjih dana. Nadalje, nastankom cionističkog pokreta u 19. stoljeću svijest o vlastitoj domovini u Obećanoj zemlji se mijenja pa se Židovi počinju seliti na područje teritorija svoje pradomovine, tada još pod kontrolom Osmanskog Carstva, a taj se proces nastavlja i za vrijeme britanskoga Mandata i u neposrednom poraću, usprkos ograničenjima koje postavljaju Britanci. Godine 1948., palestinski Židovi proglasili su svoju neovisnost, u nadi da će napokon moći živjeti mirno. Židovima prijete arapske zemlje koje ne žele stvaranje židovske države na tom području. Od tada su Židovi i Arapi u konstantnim previranjima iz kojih često izbije oružani sukob. Od 1948. do 1973. godine vode se tri najbitnija rata nakon kojih se Izrael izdignuo kao jedna od velikih vojnih sila. Završetkom Jomkipurskog rata 1973. Izrael sklapa mir sa nekolicinom arapskih zemalja što omogućuje malo stabilnije odnose u regiji.

Ključne riječi: rat za neovisnost, šestodnevni rat, jomkipurski rat, arapsko-izraelski sukob

Summary

The Arab-Israeli Wars from the War of Independence (1948-1949) to the Yom Kippur War (1973)

In this paper, I will present the three main Arab-Israeli wars that took place from the declaration of independence of Israel in 1948 until the Yom Kippur War in 1973. At the outset, I will deal with the roots of the Israeli-Arab conflict that began in the 19th century and lasted all to this day. Furthermore, with the emergence of the Zionist movement in the 19th century, awareness of their own homeland in the Promised Land changed and Jews began to move to the territory of their homeland, then still under Ottoman control, a process that continued during the British Mandate and in the immediate postwar period. despite restrictions imposed by the British. In 1948, Palestinian Jews declared their independence, hoping to finally be able to live peacefully. Jews are threatened by Arab countries that do not want to create a Jewish state in the area. Since then, Jews and Arabs have been in constant turmoil from which armed conflict often erupts. From 1948 to 1973, the three most important wars were fought, after which Israel emerged as one of the great military powers. With the end of the Yom Kippur War in 1973, Israel made peace with several Arab countries, which enabled slightly more stable relations in the region.

Key words: The war of independence, six-days war, Yom kippur war, arab-israeli conflict

1. Uvod

Arapsko-izraelski sukob jedan je o najdugovječnijih etničkih, političkih i vjerskih sukoba. Njegovi korijeni sežu još u davna vremena na koja su utjecala različita vjerska uvjerenja te njihove ideje i stavovi u politici te pogled na „Obećanu zemlju“ i grad Jeruzalem. Zemlju Kanaan ili Erec Israel (Zemlja Izrael) Bog je, prema hebrejskoj Bibliji, obećao Izraelovoj djeci, dok Arapi tvrde prema Kuranu kako je Bog zemlju obećao ono što oni smatraju starijim Abrahamovim sinom, Jišmaelom, od kojeg Arapi tvrde da potječu. Prema Havelu (2013: 15) Bliski je istok još od davnina bio sjecište brojnih previranja, razmirica i sukoba. Područje Bliskog istoka je, politički gledano, u suvremenom svijetu jedna od najkonfliktnijih regija.

U ovome radu neću se baviti problemima koji su započeli u biblijsko doba, već problemima koji su nastali 1947. kada su Ujedinjeni narodi usvojili rezoluciju 181 kojom bi se Mandatna Palestina razdvojila na arapsku i izraelsku državu. Nakon Holokausta, pojačali su se zahtjevi za osnutkom židovske države kojom bi se omogućila domovina za židovsku naciju. Mnogi Židovi su smatrali da je za to najpogodnija tadašnja Mandatna Palestina jer je ona kolijevka židovskoga naroda. Židovski imigranati godinama su se doseljavali na to područje, no Arapi nisu blagonaklono gledali na došljake i htjeli su da Palestina postane arapska država. Kako navodi Havel (2013: 20) masovno doseljavanje Židova u vrijeme britanskog mandata u Palestini, u Arapima je pokrenulo osjećaj nezadovoljstva koji je na kraju rezultirao s prvim napadima i prvim sukobima Arapa i Židova. Nakon proglašenja države Izrael, 1948. godine, sukobi i netrpeljivost prerasli su u ratove. Cilj diplomskog rada je pojasniti uzroke koji su doveli do ovih ratova, sam tijekom ratova kao i posljedice koje su bitno utjecale na Bliski istok.

Rad je podijeljen na četiri glavna dijela. U prvom poglavlju iznosimo početke „modernog“ arapsko-izraelskog sukoba, a to je doseljavanje Židova na područje Britanskog Mandata. Drugo poglavlje započinje Ratom za neovisnost (1948.) u kojem se definira početak i tijekom rata te stvaranje neovisne Države Izrael. U trećem dijelu riječ je o Šestodnevnom ratu, koji je imao veliki odjek ne samo na područje Bliskog Istoka, već na cijeli svijet zbog toga što su Židovi u samo šest dana uspjeli okupirati teritorij Egipta i Sirije sa duplo manje vojnika i oružane opreme. U četvrtom poglavlju riječ je o Jomkipurskom ratu, kojeg su Izraelci dočekali nespreni, no nakon kojeg Izrael sklapa dugovječni mir sa većinom arapskih zemalja što im kasnije omogućuje relativno miran život bez konstantnih bombardiranja i ratovanja. Na kraju rada nalaze se zaključna razmatranja te navodimo bibliografiju.

Rad se oslanja na literaturu različitih autora, od kojih bih navela monografiju *Arapsko-Izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje* (Havel, 2013.), zatim članak *Korijeni sukoba u Svetoj Zemlji* (Vukas, 2011.). Što se tiče Rata za neovisnost, korištene su monografije *1948: The first Arab-Israeli War* (Morris, 2008.) te *The Palestine war* (Karsh, 2002.). Kada je riječ o Šestodnevnom i Jomkipurskom ratu, korišten je članak *Znam, dakle pobjednik sam: Kako je Izrael dobio Šestodnevni rat?* (Orlović, 2012.) te monografija *The Yom Kippur War 1973* (Dunstan, 2003.).

2. Korijeni arapsko-izraelskih sukoba

Stjepan Vukas u svome članku „*Korijeni sukoba u Svetoj zemlji*“ (2011: 590) navodi kako je prevladavajuća predodžba da je izraelsko-palestinski sukob počeo nakon Drugog svjetskog rata, tj. za vrijeme rata Izraela i arapskih država, 1948. godine. Sukob, ustvari, ima puno dublje korijene, a oni potječu još iz 19. stoljeća. Geneza sukoba seže u vrijeme neposredno nakon nastanka modernog cionističkog pokreta. Njegov je program zagovarao povratak Židova u Palestinu i stvaranje domovine za Židove. U tim počecima još uvijek nije bilo određeno gdje bi taj nacionalni dom trebao biti, odnosno na kojem bi se teritoriju trebao nalaziti. Neki izvori tvrde kako je bilo raznih razmišljanja o preseljenju u afričku zemlju Ugandu, a također za cioniste je u obzir dolazila i Latinska Amerika, poglavito Argentina. Uganda se javlja kao ideja spašavanja Židova ugroženih pogromom u Ruskom Carstvu. Niti jedna od tih ideja nije zaživjela već je u Židovima uvijek rasla želja vratiti se u njihovu pradomovinu zvanu Erec Israel (Zemlja Izrael). Problem vraćanja u pradomovinu bilo je većinsko arapsko stanovništvo (95%), koje je tada na tom prostoru živjelo. Stoga se mnogima ideja da se mnogobrojno stanovništvo iz Europe preseli jednostavno na područje druge zemlje činila besmislena. Kako navodi Morris (2009: 1) rat 1948. bio je gotovo neizbježni rezultat više od pola stoljeća arapsko-židovskih sukoba koji su započeli dolaskom prvih židovskih imigranata iz istočne Europe u Erec Israel ili Palestinu ranih 1880-ih. Cionisti (Cion, jedno od jeruzalemskih brežuljaka, bio je biblijski naziv za Jeruzalem i naziv za Zemlju Izrael) bili su vođeni vjekovnim mesijanskim snom, koji je bio sastavni dio svakodnevnih židovskih molitva, o ponovnoj uspostavi židovske države u drevnoj domovini i europskim antisemitizmom, koji je izbio u valu pogroma u Ruskom Carstvu. Nagli porast nacionalne svijesti, težnji i razvoja u devetnaestom stoljeću u Italiji i Njemačkoj, i na teritorijima multinacionalnog Ruskog i Austro-Ugarskog Carstva pružio je intelektualnu pozadinu, nadahnuće i putokaz osnivačima cionizma.

Prema Morrisu (2009: 2-3) početkom devetnaestog stoljeća, nakon stoljeća bizantske vladavine i uzastopnih perzijskih, arapskih, križarskih, arapskih i osmanskih osvajanja, Palestina je bila osiromašena. Glavna oznaka Palestine bilo je to što je ona kolijevka tri monoteističke vjere: bila je to božanski „Obećana zemlja“ biblijskog „izabranog naroda“, Židova; Isus se ondje rodio, propovijedao i umro; i muslimanski prorok Muhamed, prema ranom tumačenju stiha u Kuranu, započeo je noćno putovanje iz Jeruzalema, iako su zemlju za islam osvojili tek njegovi nasljednici sredinom sedmog stoljeća. Židovi i kršćani, a kasnije i neki muslimani, posebno oni koji žive u Palestini, zemlju su odredili kao „Svetu zemlju“. Rimljani, koji su osvojili zemlju i suzbili uzastopne židovske pobune u prvom i drugom stoljeću nove ere, zemlju su preimenovali

u Palaestina (nastalu iz južnog obalnog područja zemlje, nazvanog Pleshet, na hebrejskom ili Philistia, na latinskom, nakon drugog tisućljeća p.n.e., Filistejci) u nastojanju da Židove, od kojih su mnogi bili prognani, odvoje od svoje zemlje. Godine 1881. Palestina je imala oko 450.000 Arapa - oko 90 % muslimana, ostatak kršćanina - i dvadeset i pet tisuća Židova. Većina Židova, od kojih su gotovo svi bili ultra-ortodoksni, ne-nacionalisti i siromašni, živjeli su u Jeruzalemu, glavnom gradu zemlje te manji dio u ostalim židovskim svetim gradovima: Tiberijasu, C'fatu i Hebronu. Mnogi su seoski stanovnici, posebno u nizinama, bili poljoprivrednici, čija su zemljišta bila u vlasništvu bogatih gradskih vlasnika zemljišta ili efendija. Prvi val cionističkih imigranata - Prva Alija (doslovno, uspon) - donio je na palestinske obale između 1882. i 1903. tridesetak tisuća židovskih naseljenika (prikaz 1.1). Cilj im je bio uspostaviti postupno šireću jezgru produktivnih židovskih gradova i poljoprivrednih naselja što bi u konačnici rezultiralo židovskom većinom i uspostavom neovisne, suverene židovske države u cijeloj Palestini.

Kako navodi Vukas (2011: 590-591) glavna politička podrška stizala je iz Velike Britanije te su zagovornici cionističkog projekta bili duboko svjesni posljedica koje će prouzročiti na arapskom prostoru. Cionistički je pokret išao usporedno s imperijalnim i kolonijalnim interesima Velike Britanije te je zbog aspiracije širenja Britanskog Carstva, ostvario svoje težnje o stvaranju države na prostoru povijesne Palestine. Pojednostavljeno rečeno, cionizam je nacionalni židovski politički pokret koji u najširem smislu riječi poziva na samoodređenje židovskog naroda i na stvaranje suverene židovske domovine tj. glavni cilj im je bio zahtjev za pretvaranje Palestine (Erec Israel) u židovsku domovinu i samoodređenje Židova, utemeljen na povijesnim vezama i religijskim tradicijama koje povezuju židovski narod sa zemljom Izrael. Skoro dva tisućljeća nakon odlaska Židova u dijasporu, moderni cionistički pokret je u 19. stoljeću osnovan većinom od sekularnih Židova, najvećim dijelom kao odgovor Židova Aškenaza na antisemitizam i pogrome u Ruskom Carstvu. Cijeli pokret nastao je s ciljem stvaranja samostalne židovske države. Većini se židovskog naroda Palestina činila kao mjesto mogućeg okupljanja židovskog naroda zbog povijesnih veza koje su postojale. U sklopu cionističkog pokreta postojala je određena, doduše manjinska orijentacija, prema stvaranju binacionalne države. Takva je država bila zamišljena kao jedna neovisna država s jednakim pravima za obje zajednice. U početku ju je podržavao znatan broj mislilaca unutar cionističkog pokreta, ali ideja o binacionalnoj državi se s vremenom izgubila posebno nakon spoznaje o razmjerima stradanja židovskog naroda u Drugom svjetskom ratu. U formuliranju ciljeva cionističkog pokreta najjasniji i najkonkretniji je u svakom slučaju bio Theodor Herzl. U svojoj

je knjizi „Der Judenstaat“ iznio plan za stvaranje židovske države na području Palestine. Njegov je pristup cijelom problemu bio pod velikim utjecajem europskog imperijalizma 19. stoljeća i njegova odnosa prema narodima izvan Europe.

Prema Morrisu (2009: 5-6) Palestina je bila dio Osmanskog Carstva - koje je bilo neprijateljski raspoloženo prema cionizmu, jer je on za njih bio židovski plan zauzimanja osmanskog teritorija. Za većinu siromašnih, nepismenih stanovnika Palestine krajem devetnaestog stoljeća, nacionalizam je bio besmislen koncept. Oni su se istodobno identificirali kao subjekti (multinacionalnog) Osmanskog Carstva i kao dio zajednice islama; kao Arapi, u smislu zemljopisa, kulture i jezika; kao stanovnici ove ili one regije; i kao članovi ovog ili onog klana ili obitelji. Nije bilo arapskog nacionalnog pokreta, pa čak ni nagovještaja, odvojenog palestinskog arapskog nacionalizma, no pokret cionizma doživljava snažan razvoj upravo u vrijeme kada se počinje razvijati i arapski nacionalizam. Iako su cionisti na teorijskoj razini ignorirali arapski problem kao da ne postoji te su o useljavanju u zemlju razmišljali kao da arapskog stanovništva i nema, u provođenju su svojih zamisli, ipak, bili vrlo oprezni. Britanski je interes prije svega bio osigurati siguran kordon od „Egipta do Indije“. To također navodi i Vukas (2011: 599-600) da se ideja o stvaranju europske ispostave na Bliskom istoku uklopila u britanske planove o stvaranju carstva od Egipta do Indije te da je Britanska i općenito europska podrška židovskom naseljavanju, odraz stanja duha kolonizatorske Europe druge polovice 19. stoljeća. U drugoj polovici 20. stoljeća, ulogu nastavljača politike „Zapada“ prema Bliskom i Srednjem istoku preuzimaju Sjedinjene Američke Države. Arapi su od početka naseljavanja Židova u Palestini negirali njihovo pravo na od Boga obećanu zemlju. Također su židovskoj zajednici odricali pravo na nacionalnost prema kojem je Židovima kao naciji trebalo biti omogućeno stvaranje vlastite nacionalne države. Osnovni je argument bio da su Židovi religijska zajednica, a ne nacionalna. Tvrdili su da će njihova prisutnost u Palestini pridonijeti urušavanju tradicionalnih vrijednosti stanovništva. U razdoblju eskalacije sukoba između Arapa i Židova, Britanci su najavili svoje povlačenje i prepuštanje problema novoosnovanoj svjetskoj organizaciji, Ujedinjenim narodima (UN). Netom nakon britanskog povlačenja Izrael je proglasio neovisnost i otvoreni rat je počeo napadom arapskih država na Izrael.

Kao što je već navedeno gore rat Židova s Arapima, nakon šeste *alije* bio je neizbježan zbog premalog prostora u kojem bi zajedno „u miru“ trebale živjeti dvije vrlo slične, a s druge strane dvije potpuno različite etničke skupine. Isto tako arapsko negiranje postojanje države Izrael na području Palestine te njihov animozitet prema Židovskom doseljavanju, nije uvelike pomogao Židovima da nakon horora u Drugom svjetskom ratu, osnuju državu koja će biti samo njihova

i iz koje ih nitko neće tjerati. U daljnjem nastavku rada ću stoga, krenuti podrobnije u početke konflikta nakon dolaska Židova poslije Holokausta te započeti temu o tri glavna arapsko-izraelska rata.

1.1 Useljavanje Židova (*alijot*) od 1882. do 1948.

NAZIV	TRAJANJE	BROJ USELJENIKA	ZEMLJE PODRIJETLA
Prva alijá	1882. – 1901.	25.000	Uglavnom iz Ruskog Carstva
Druga alijá	1904.–1914.	40.000	Uglavnom iz Ruskog Carstva; useljavanje prekinuto uslijed izbijanja Prvoga svjetskog rata.
Treća alijá	1919.–1923.	preko 35.000	Uglavnom iz istočne Europe.
Četvrta alijá	1924.–1928.	67.000	Više od polovice iz Poljske; značajan broj iz Mađarske te iz istočne Europe.
Peta alijá	1929.–1939.	preko 250.000	Više od četvrtine useljenika su iz nacističke Njemačke.
Alijá bet ili Haha'apala (הלפעהה)	1940.–1948.	100.000	Izbjeglance iz raznih krajeva Europe

Tablica preuzeta iz Havel (2015: 111)

slika 1. Prikaz Bliskog Istoka 1948. godine (izvor Karsh 2002: 7)

3. Rat za neovisnost od 1948. do 1949.

Rat 1948. - koji je u arapskom svijetu nazvan Prvim palestinskim ratom, a palestinski (arap. النكبة, al-Nakba) što znači katastrofa. Židovi su ga nazvali Rat za neovisnost (hebr. מלחמת העצמאות, milhemet ha'acmaut), Oslobođilački rat (hebr. מלחמת השחרור, milhemet hašihzur) ili Rat za Osnivanje (hebr. מלחמת הקוממיות, milhemet hakomemijut). Rat je imao dvije glavne faze, prva je bila građanski rat u Mandatnoj Palestini 1947.-1948., koji je započeo 30. studenoga 1947., dan nakon što su Ujedinjeni narodi izglasali podjelu teritorija Mandatne Palestine na židovske i arapske države, i međunarodni Jeruzalem, što je židovsko vodstvo prihvatilo, a palestinski arapski čelnici, kao i arapske države, jednoglasno su se usprotivili. Ovu fazu rata povjesničari opisuju kao „građanski“ ili „etnički“ jer se vodio uglavnom između židovske i arapske vojske, uz podršku arapske oslobodilačke vojske iz okolnih arapskih država. Karakteriziran gerilskim ratovanjem i terorizmom, eskalirao je krajem ožujka 1948. godine kada su Židovi krenuli u ofenzivu i zaključili svojim porazom Palestinskih arapa u velikim kampanjama i bitkama, uspostavljajući jasne crte bojišnice (Morris 2008: 77).

Slika 2. Prikaz UN-ove podjele Mandatne Palestine (preuzeto iz Havel 2015: 112)

3.1 Rat u Mandatnoj Palestini

Kako navodi Karsh (2002: 7) rat se odvijao nakon glasanja Opće skupštine Ujedinjenih naroda za Plan podjele Palestine 29. studenoga 1947. do prekida Britanskog mandata i izraelskog proglašenja državnosti 14. svibnja 1948. Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela je rezoluciju kojom se poziva na podjelu Mandatne Palestine na dvije neovisne države - jednu židovsku, a drugu arapsku. Grad Jeruzalem trebao je biti stavljen pod međunarodnu upravu, a njegovi stanovnici trebali su dobiti pravo državljanstva u židovskoj ili arapskoj državi. Za Židove diljem svijeta ovo je bilo ispunjenje milenijske čežnje za nacionalnim preporodom u pradomovini. Za Arape je to bila katastrofa, čin izdaje međunarodne zajednice koja je predala sastavni dio arapskog svijeta stranim osvajačima.

Prema Morrisu (2008: 78-81) u tom su se razdoblju sukobile židovska i arapska zajednica Britanskog mandata, dok su Britanci organizirali njihovo povlačenje i intervenirali samo povremeno. Opisujući prvu polovicu rata, potrebno je uzeti u obzir tri važne činjenice. Prvo, većina borbi između studenoga 1947. i polovice svibnja 1948. dogodila se u područjima predviđenim za židovski teritorij (glavna iznimka je Jeruzalem, namijenjen međunarodnoj kontroli) i gdje su Židovi uživali demografsku superiornost. Gotovo da se nisu dogodile borbe u isključivo arapskom naseljenom središnjoj i gornjoj Galileji i Samariji, a neprijateljstva u brdskoj zemlji južno od Jeruzalema bila su ograničena na malu enklavu židovskih naselja Ecion i put do nje. Drugo, židovska i arapska zajednica u zapadnoj i sjevernoj Palestini bile su temeljito izmiješane. U glavnim gradovima i u nekim gradovima - Haifi, Jafi, Tel Avivu, Jeruzalemu, C'fatu, Tiberiji - stanovništvo je bilo miješano, a Arapi su često živjeli u uzbrdicama do židovskih područja, a Židovi su dominirali na rutama do i iz arapskih četvrti. I treće, građanski rat dogodio se dok je Britanija vladala zemljom i dok su njene vojne snage bile raspoređene u različitim regijama. Britanska volja i sposobnost da interveniraju u neprijateljstvima postupno su se smanjivali kako se njihovo povlačenje približavalo, a do druge polovice travnja 1948. rijetko su se miješali, osim da osiguraju svoje putove povlačenja. Ipak, tijekom građanskog rata vojnici su morali uzeti u obzir britansku prisutnost i njihovu moguću reakciju na bilo koju inicijativu. Sve do sredine travnja ova je prisutnost ozbiljno utjecala i na arapsko i na židovsko ratovanje. Kroz rat je svaka strana optužila Britance da favoriziraju drugu. Ali u stvari, britanska je politika - kao što je dopirala i iz Whitehalla i iz Jeruzalema, bila stroge nepristranosti, koja se općenito nije intervenirala u korist bilo koje strane dok je pokušavala održavati zakon i red do kraja Mandata. Na početku građanskog rata Britanci su vjerovali da će Arapi prevladati. I doista, bitka između starog Jišuva (židovske zajednice južnih sirijskih

provincija u osmanskome razdoblju, sve do pojave cionističke *alije* i uspostavljanja Novog Jišuva do kraja Prvog svjetskog rata) i arapske zajednice izgledala je, barem na papiru, krajnje nejednaka. Palestinski Arapi uživali su grubu prednost i fizički su naselili veći dio površine zemlje nego Židovi. Oni su također općenito uživali prednost visokog terena, dok su Židovi uglavnom živjeli u nizinama. Štoviše, imali su koristi od ogromnog zaleđa susjednih država, koje su ih mogle opskrbiti dobrovoljcima, zalihama i sigurnim utočištem. „Zaleđe“ cionista - židovsko i cionističke skupine u dijaspori - bile su miljama daleko. Osim ovih čimbenika, Jišuv je uživao osnovne prednosti u odnosu na palestinske Arape u glavnim pokazateljima snage: „nacionalna“ organizacija i priprema za rat, obučena vojna snaga, naoružanje, proizvodnja oružja, ekonomska moć, moral i motivacija, a prije svega zapovijedanje i kontrola. Jišuv je imao nerazmjern broj muškaraca (dvadeset do četrdeset i četiri godine), jer je tijekom 1930-ih i 1940-ih cionističko vodstvo vodilo računa o politici, legalno i ilegalno otpremiti u Palestinu mlade, sposobne muškarce.

Kako navodi Morris (2008: 83-84) Palestinsko vodstvo tijekom 1930-ih i 1940-ih možda je često i glasno razgovaralo o „neovisnosti“, ali nije učinilo puno u smislu priprema za samoupravljanje. Razlozi su bili povijesni, kulturni i sociološki. Stoljeća osmanske vladavine nisu uspjela usaditi tradiciju javne službe; nego su se bogati borili za osobno bogatstvo, zemlju i moć. Pod Britancima se činilo lakšim osloniti se na obvezne institucije, koje su učinkovito funkcionirale, nego započeti težak zadatak stvaranja vlastitih. Kontrast sa cionističkim društvom bio je zaista prevelik. Nijedan nacionalni kolektiv nije bio samostalniji ili motiviraniji. Holokaust je uvjerljivo pokazao da ne postoji ovisnost o preživljavanju ni za koga drugog i usadio je sigurnost da ogromni masakr vjerojatno neće biti rezultat vojnog poraza u Palestini. Krajem četrdesetih godina Jišuv je vjerojatno bio jedna od politički najsvjesnijih, najprivrženijih i najorganiziranijih zajednica na svijetu. Također je bio vrlo homogen: blizu 90 posto Aškenaza, od toga 90 posto sekularnih; samo oko 3 posto Jišuva bilo je ultra-ortodoksno i anticionističko. Za razliku od palestinskih Arapa, Jišuv je imao vrlo nadarenu, sofisticiranu elitu usmjerenu ka javnim službama, iskusnu u diplomaciji te gospodarskim i vojnim poslovima. Većina od dvadeset šest do dvadeset i osam tisuća palestinskih Židova koji su služili u savezničkim vojskama tijekom Drugog svjetskog rata bili su, ili su postali, pripadnici Hagane (židovska paramilitarna organizacija).

3.2 Prva faza rata

Dana 14. svibnja 1948., David Ben-Gurion proglasio je Državu Izrael, nekoliko sati prije prestanka mandata. U ponoć 15. svibnja 1948. godine britanski je mandat službeno prekinut i nastala je Država Izrael. Nekoliko sati kasnije, Irak i susjedne arapske države, Egipat, Transjordana i Sirija, napali su novoproglašenu državu. Prema planu invazije, o kojem su se arapski čelnici dogovorili krajem travnja, sirijska, libanonska, iračka i transjordanska vojska trebali su napasti novonastalu židovsku državu iz svih smjerova, usmjerenom na okupaciju Galileje i istočne doline Jezreel prije nego što su postigli svoj glavni cilj, lučki grad Haifu (Karsh 2002: 52). Egipat je krenuo napadati s juga, no izraelske su snage zaustavile Egipat u operaciji Plešet. Prema Morrisu (2008: 240) Izrael je napao egipatsku oklopnu kolonu na putu za Ašdod. Izraelski avioni bacili su bombe od 70 kilograma, pritom su se dva aviona srušila te su se Egipćani napadom razišli. Nakon zračnog napada, izraelske snage neprestano su bombardirale egipatske snage na Ašdodu topovima Napoleončik. Nakon još jednog zračnog napada, brigada Givati pokrenula je protunapad. Iako je protunapad odbijen, egipatska ofenziva zaustavljena je jer je Egipat promijenio strategiju iz ofenzivne u obrambenu, a inicijativa se prebacila na Izrael.

Najteže borbe dogodile su se u Jeruzalemu i na ruti Jeruzalem - Tel Aviv, između transjordanske Arapske legije i izraelskih snaga. Kao dio preraspoređivanja radi rješavanja egipatskog napredovanja, Izraelci su napustili tvrđavu Latrun s pogledom na glavnu cestu prema Jeruzalemu, koju je Arapska legija odmah zauzela. Arapska legija zauzela je i samostan Latrun. S ovih su položaja Transjordanci uspjeli prekinuti opskrbu izraelskim borcima i civilima u Jeruzalemu. Izraelci su pokušali zauzeti tvrđavu Latrun u nizu bitaka koje su trajale od 24. svibnja do 18. srpnja, no arapska legija zadržala je Latrun i uspjela odbiti napade (Karsh 2002: 62). Prema Karshu (2002: 60) Jeruzalem je predstavljao jedan od najvažnijih političko-strateških ciljeva transjordanskog kralja Abdulaha. Abdulah je bio itekako svjestan ogromnog prestiža koji je nazočio uključivanju Jeruzalema u njegovo kraljevstvo. Kad su Britanci napustili Mandatnu Palestinu, Abdulah je naredio Legiji da uđe u Jeruzalem. 20. travnja novoosnovana brigada Harel, kojom je zapovijedao Jichak Rabin i koja je osiguravala koridor za Jeruzalem, otvoren tijekom operacije Nahšon, naređena je gradu i izraelska zračna logistika (ALA) odmah je zauzela uzvisinu koja je dominirala cestom do grada. Srećom za Izraelce, zbog niza nesporazuma između izraelske zračne logistike i Arapske legije, napustili su položaje, uključujući policijsku tvrđavu Latrun koja je dominirala cestom. I tako je 16. svibnja put do židovskog Jeruzalema bio ponovno otvoren, iako ne zadugo. Izraelci su ostavili uporište Latrun

bez posade i uskoro je Arapska legija zauzela Židovski Jeruzalem. Kad su posljednje britanske snage napustile Jeruzalem 14. svibnja, dva dana kasnije Hagana je učvrstila kontrolu nad židovskim dio Jeruzalema.

UN je 29. svibnja proglasio primirje koje je stupilo na snagu 11. lipnja. Primirje je zamišljeno da traje 28 dana, a embargo na oružje proglašen je s namjerom da nijedna strana ne dobije nikakve koristi od primirja. Nijedna strana nije poštovala primirje; obje strane su pronašle način da zaobiđu ograničenja koja su im postavljena (Karsh 2002: 64). I Izraelci i Arapi iskoristili su ovo vrijeme za poboljšanje svojih položaja, što je izravno kršenje uvjeta primirja (Morris 2008: 269). Primirje nije moglo biti pravovremeno za obje strane. Uz svoje ljudske resurse proširene do krajnjih granica, a ratni materijal izrazito lošiji od arapskih protivnika, Izraelu je trebao predah da se pregrupira, reorganizira i obnovi oružje koje se isporučivalo iz Europe i Sjedinjenih Američkih Država. Rat je također razotkrio dubinu međuarapskih neprijateljstava i nesklonost podređivanju vlastitih interesa arapskom kolektivnom dobru (Karsh 2002: 64)

Prema Morrisu (2008: 263) Izraelci su pretrpjeli mnogo žrtava, ali su uspjeli obuzdati četverostrani napad. Njihova je vojska bila daleko veća i bolje naoružana nego na početku. Arapi nisu uspjeli uništiti nijednu veliku formaciju izraelskih obrambenih snaga (IDF). IDF je vojska s obveznim novačenjem, osnovana u svibnju, a u nju su inkorporirane do tada paramilitarne organizacije Hagana, Ecel (Irgun) i Lehi. Izraelci su se zadržali na većem dijelu teritorija predviđenog za njihovu državu, a na neka su se područja poput Jafe, Zapadne Galileje i Jeruzalemskog koridora pridodali njihovim teritorijima. Štoviše, nakon prva dva tjedna primirja izraelska vojska prešla je u ofenzivu na svim frontama. Izraelci su možda bili neuspješni u svojim početnim protunapadima, ali strateška inicijativa prešla je iz arapskih u izraelske ruke.

3.3 Druga faza rata

8. srpnja, dan prije isteka primirja, egipatske snage pod vodstvom generala Muhameda Nadžiba obnovile su rat napadom na Negevu. Sljedećeg dana izraelske zračne snage pokrenule su istodobnu ofenzivu na sve tri fronte, od Kuneitre do Ariša, a egipatsko zrakoplovstvo bombardiralo je grad Tel Aviv. Tijekom borbi Izraelci su uspjeli pronaći spas za brojne opsjednute kibuce. Borbe su trajale deset dana dok Vijeće sigurnosti UN-a nije objavilo Drugo primirje 18. srpnja (Karsh 2002: 64).

Kako navodi Karsh (2002: 64) izraelska vojska je 9. srpnja napala sirijske položaje u blizini Mišmar-Hajardena pokušavajući ih odbaciti preko rijeke Jordan. To nije uspjelo, ali još je jedna ofenziva, kodnog naziva Operacija Dekel, uspjela zauzeti niz sela i gradova, posebno Nazaret, dovodeći tako Donju Galileju, iz zaljeva Haifa u Galilejsko jezero, pod izraelsku kontrolu. Na jugu se izraelska vojska brzo kretala da zaustavi Egipćane koji su ujutro 8. srpnja pokrenuli niz napada pokušavajući učvrstiti blokadu Negeva i sljedećih osam dana vodili teške bitke s egipatskim snagama. U noći na 17. srpnja, dok se nazire još jedno primirje, izraelska vojska je uspjela probiti egipatsku liniju i otvoriti blagi prolaz prema izoliranim naseljima Negev. Ali glavna ofenziva izraelske vojske u tom je razdoblju bila usmjerena protiv Arapske legije, u pokušaju zauzimanja strateških gradova Ramle i Loda, koje su UN dodijelili arapskoj državi, prije kretanja protiv Latruna i Ramale s ciljem razbijanja opsade Jeruzalema. Pod kodnim nazivom Operacija Dani, na čelu s Jigalom Alonom, zapovjednikom Palmaha (elitna jedinica izraelske vojske), izraelske su snage napredovale te su istovremeno zatvarale gradove sa sjeverozapada i jugozapada. Kad je drugo primirje u organizaciji UN-a stupilo na snagu 18. srpnja, Izrael je posjedovao oko 1.000 četvornih kilometara.

Prema Karshu (2002: 65-68) 15. listopada 1948. je izraelska vojska krenula u najveću ofenzivu u ratu do tada i u roku od dva tjedna teških borbi ponovno je uspostavila punu komunikaciju sa naseljima Negev. Neposredni povod ofenzivi bio je posljednji u nizu egipatski napad na izraelske opskrbne konvoje. Ipak, to je odražavalo sve veći Ben-Gurionov strah da će izraelski kontinuirani neuspjeh da uspostavi svoj suverenitet nad tim područjem, koji mu je ustupljen Rezolucijom o podjeli UN-a, rezultirati odvajanjem od židovske države. Britanci su već dugo pokušavali mobilizirati međunarodnu potporu za ustup Negeva svojim arapskim klijentima, Transjordanu i Egiptu, suprotno Rezoluciji o podjeli. To je bilo potpuno neprihvatljivo za Ben Guriona, koji je na Negev gledao kao na izraelsko strateško i demografsko zaleđe, neplodna pustinju koja je trebala procvjetati za milijune potencijalnih židovskih imigranata. Stoga je

odobrio plan koji su pripremili šefovi stožera izraelske vojske Jigael Jadin i Jigal Alon za probijanje egipatske obrambene linije koja se protezala od Mediterana do brda Hebron.

Prema Morrisu (2008: 273) prvo primirje trebalo je završiti 9. srpnja. No, Egipat je preduhitrio i krenuo u ofenzivu dan ranije, s ciljem da ojača svoj položaj na liniji Madžal - Beit Džibrin. Dana 9. srpnja Izrael je organizirao vlastite ofenzive na sva tri fronta te se zapovjedništvo izraelske vojske nadalo da će oni biti presudni i završiti rat, ali nisu, i rat se otegnuo još pola godine. „Deset dana“, kako je Izrael nazvao ovaj kratki, oštri napad, završio je 18. srpnja, nakon što je Vijeće sigurnosti UN-a nametnulo drugo primirje. Kako navodi Morris (2008: 323) tijekom primirja, Egipćani su vatrom redovito blokirali prolaz opskrbnih konvoja do sjevernih naselja Negev, suprotno uvjetima primirja. 15. listopada napali su drugi konvoj opskrbe i pokrenuta je već planirana operacija Joav. Cilj je bio zabiti klin između egipatskih snaga duž obale i ceste Berševa-Hebron-Jeruzalem, te otvoriti cestu do naselja Negev. Na čelu Joava bio je zapovjednik Južne fronte Jigal Alon. Operacija je bila uspješna, razbivši redove egipatske vojske i prisilivši egipatske snage da se povuku sa sjevernog Negeva, Berševe i Ašdoda. U međuvremenu, 19. listopada, operacija Ha-Har započela je u jeruzalemskom koridoru. Dana 22. listopada stupilo je na snagu treće primirje, no 22. listopada, usprkos nalogu Vijeća sigurnosti UN-a o prekidu vatre, jedinice izraelske zračne logistike (ALA) upale su u položaj šeika Abda na vrhu brda, nad Kibucom Manarom. 24. listopada, izraelska vojska je pokrenula operaciju Hiram i zauzela cijelu gornju Galileju, koja je prvobitno bila dodijeljena arapskoj državi Planom podjele. Krajem mjeseca Izrael je zauzeo cijelu Galileju i napredovao 8 milja (8,0 km) u Libanon do rijeke Litani (Morris 2008: 339)

22. prosinca izraelska vojska započela je operaciju Horev. Cilj je bio okružiti egipatsku vojsku u pojasu Gaze i prisiliti Egipćane da okončaju rat. Operacija je završila izraelskom pobjedom, a izraelski napadi na područje Nicane i Sinajski poluotok natjerali su egipatsku vojsku u pojas Gaze, gdje je bila opkoljena. Izraelske su se snage povukle sa Sinaja i Gaze pod međunarodnim pritiskom i nakon što su Britanci zaprijetili intervencijom protiv Izraela. Egipatska vlada objavila je 6. siječnja 1949. da je voljna pristupiti pregovorima o primirju, a 7. siječnja 1949. postignuto je primirje (Morris 2008: 369)

3.4 Posljedice rata

Rat 1948. formalno je završen potpisivanjem sporazuma o primirju između Izraela i četiri arapske zaraćene strane: Egipta (24. veljače 1949.), Libanona (23. ožujka 1949.), Transjordana (3. travnja 1949.) i Sirije (20. srpnja 1949.). Iračani su odbili ući u pregovore o primirju (Morris 2008: 375).

Prema Morrisu (2008: 384-394) linije razgraničenja primirja, kako su postavljene sporazumima, vidjele su da teritorij pod izraelskom kontrolom obuhvaća otprilike tri četvrtine prethodnog mandata pod britanskom upravom kakav je bio nakon neovisnosti Transjordana 1946. Izrael je kontrolirao puno veće područje nego što je dodijeljeno židovskoj državi prema prijedlogu za podjelu UN-a. Nakon primirja, Izrael je imao kontrolu nad 78% teritorija koji se sastojao od bivše Mandatne Palestine, uključujući cijelu Galileju i dolinu Jezreel na sjeveru, cijeli Negev na jugu i zapadni Jeruzalem. Linije primirja bile su kasnije poznate kao „Zelena linija“. Pojas Gaze i Zapadnu obalu, uključujući Istočni Jeruzalem, okupirao je Egipat, odnosno Transjordan. Teritorij koji Izrael naziva Judejom i Samarijom, a koji je trebao biti dio predložene arapske države prema Rezoluciji o podjeli, također je prešao pod kontrolu Transjordana. Godine 1950. Transjordan je navodno pripojio ovaj teritorij, koji je opisao kao „Zapadnu obalu“ rijeke Jordan, pa je Transjordan stoga promijenio ime u „Hašemitsko kraljevstvo Jordan“. Ova aneksija nije imala međunarodno odobrenje i priznale su je samo Britanija i Pakistan, a niti jedna arapska država.¹ U svojim sadašnjim granicama Zapadna obala predstavlja dio bivšeg mandata koji su 1948. zadržale arapske snage koje su ušle u Mandatnu Palestinu nakon odlaska Britanaca. Granice i status područja utvrđeni su jordansko-izraelskim primirjem 3. travnja 1949. U desetljećima koja su slijedila nakon primirja, Jordan, Izrael i Palestinska oslobodilačka organizacija (PLO) polažu pravo na otprilike 5.650 kvadratnih kilometara sa populacijom od oko približno 3 milijuna ljudi.²

Arapski egzodus s teritorija koji je postao Izrael dogodio se tijekom rata. Taj je egzodus započeo nakon Rezolucije o podjeli UN-a u studenom 1947., a nastavio se nakon datuma Izraelske deklaracije o neovisnosti u svibnju 1948., kada su arapske vojske napale Izrael. Uzroci arapskog egzodusa su kontroverzi, budući da su se događaji odvijali u žaru rata, a većina izvještaja je politički motivirana, arapski izvori optužuju židovske snage za usklađenu terorističku kampanju usmjerenu na uklanjanje arapskog stanovništva, a izraelski odgovor je ukazati na

¹ Preuzeto sa (<https://www.ijis.org.au/consequences-of-the-war-of-1947-1949/>), posjećeno 27.7.2021.

² Preuzeto sa (<https://www.britannica.com/place/West-Bank>), posjećeno 24.7.2021.

dokumentirane arapske pozive stanovnicima tog područja da napuste domove i stvore put za arapsku invaziju.³

Prije rata 1948. u Palestini je živjelo preko 1.308.000 Arapa. Tijekom borbi više od polovice tih ljudi otišlo je iz svojih domova, uglavnom onih koji su živjeli u dijelu nove države Izrael. Otprilike 750 000 izbjeglica pobjeglo je ili su ih protjerale izraelske snage. Dvije trećine njih našlo je utočište u preostalim 22,8 posto Palestine pod kontrolom arapskih snaga nakon rata (Zapadna obala i Gaza). Negdje oko 300 000 drugih izbjeglica našlo se u okolnim arapskim zemljama. Arapsko društvo iz nekadašnje Mandatne Palestine tako se podijelilo na izraelske Arape, one na Zapadnoj obali i u Gazi, i one u arapskom svijetu, pa čak i šire. Gradovi u Izraelu koji su prije sadržavali miješano arapsko i židovsko stanovništvo, poput Jafe, Haife i Tiberijade, postali su većinom židovski gradovi s malim arapskim manjinama nakon 1948. Samo je jedan većinski arapski grad u Izraelu, Nazaret, zadržao svoje arapsko stanovništvo.⁴ Rješenje ovog problema uzrokovalo je daljnji spor između Arapa i Židova. Židovski je argument bio da palestinske Arape treba integrirati u arapske države, dok su Arapi tvrdili da bi se izbjeglice trebale vratiti svojim pravim domovima (Schulze 1999: 16).⁵ Arapski poraz također je imao značajne posljedice. Prvo je pokazao nedostatak zajedničkih ciljeva i suradnje između takozvane Arapske lige. Arapske vlade su slijedile vlastite ciljeve, s time da je transjordanski kralj Abdulah bio spreman prihvatiti židovsku državu u zamjenu za teritorijalne dobitke. Stoga su arapske države bile podijeljene, a Mandatna Palestina je igrala prilično pasivnu ulogu (Bell 2001: 174). Sljedeća posljedica arapsko-izraelskog rata bile su promjene kontrole nad teritorijem. Za Izrael je ovo bilo nedvojbeno pozitivno, jer je povećao svoj teritorij za 21% u odnosu na teritorij koji je trebao dobiti podjelom. Suprotno tome, to bi se također moglo smatrati negativnim jer je povećalo neprijateljstvo Arapa koji su vjerovali da Izrael uopće ne bi trebao imati zemlju. Arapske države povećale su svoj teritorij, Transjordan je dobio Zapadnu obalu, a Egipat pojas Gaze. To sve dokazuje da su i Arapi imali namjeru proširiti svoju moć i teritorij. Mandatna Palestina je, međutim, izgubila svaku mogućnost vlastite države (Schulze 1999: 15).⁶

³ Preuzeto s (<https://www.ijis.org.au/consequences-of-the-war-of-1947-1949/>), posjećeno 27.7.2021.

⁴ Preuzeto s (<https://www.boell.de/en/2010/03/04/impact-1948-desaster-ways-nakba-has-influenced-palestinian-history>), posjećeno 12.7.2021

⁵ Preuzeto s (<https://www.e-ir.info/2014/01/15/what-were-the-causes-and-consequences-of-the-1948-arab-israeli-war-2/>), posjećeno 12.7.2021

⁶ ibid

4. Šestodnevni rat

Šestodnevni rat, također nazvan Lipanjski rat ili Treći arapsko-izraelski rat ili Naksah, kratki je rat koji se dogodio od 5. do 10. lipnja 1967. godine i bio je treći po redu arapsko-izraelski rat. Odlučujuća pobjeda Izraela završila je zauzimanjem Sinajskog poluotoka, pojasa Gaze, Zapadne obale, Starog grada Jeruzalema i Golanske visoravni; status tih teritorija nakon toga postao je glavnom prepirkom u arapsko-izraelskom sukobu.⁷

Nakon Sueske krize iz 1956. godine, vojnog sukoba između Egipta s jedne, te Izraela, Velike Britanije i Francuske s druge strane, sukoba u kojemu je Izrael nakratko zadržao pod svojom kontrolom Sueski kanal, stanje na Bliskom Istoku ostalo je zategnuto. Očekivao se novi rat, kako u Izraelu, tako i susjednim arapskim zemljama - Egiptu, Jordanu i Siriji. Razdoblje između 1965. i 1967. godine bilo je označeno naglim rastom tenzija budući da se povećao broj pograničnih incidenata na izraelskoj granici sa Sirijom i Jordanom (Orlović 2012: 143). Okružen neprijateljskim susjedima sa svih strana, Izrael je imao izuzetno ranjive granice i nije imao stratešku dubinu. Najjuža točka između Zapadne obale i Sredozemlja bilo je devet kilometara, a jordansko i egipatsko topničko oružje moglo je pogoditi većinu izraelskih gradova i civilnu infrastrukturu. Nedavno sjećanje na Holokaust pojačalo je izraelski osjećaj nesigurnosti i straha od genocida.⁸

Sredinom svibnja 1967. godine, Egipat, tada već vojno najsnažnija arapska država, započeo je jačati svoje vojne snage na Sinajskom poluotoku. Egipat je uspješno postigao povlačenje snaga UN-a sa Sinajskoga poluotoka 18. svibnja, a krajem istoga mjeseca zabranio je prolaz izraelskim brodovima kroz Tiranski tjesnac, blokiravši time južnu izraelsku luku Eilat u Akabskom zaljevu (Orlović 2012: 144). To je već bio dovoljan razlog da Izrael upotrijebi silu u zaštiti svojih vitalnih pomorskih interesa i da se u isto vrijeme pozove na povelju Ujedinjenih naroda (Bregman, 2000 prema Orlović 2010: 144). U isto vrijeme prijetnje arapskih vođa ratom i uništenjem židovske države bile su prilično javne, kao u slučaju govora egipatskoga predsjednika Nasera 25. svibnja 1967. godine, tijekom kojega je otvoreno izjavio:

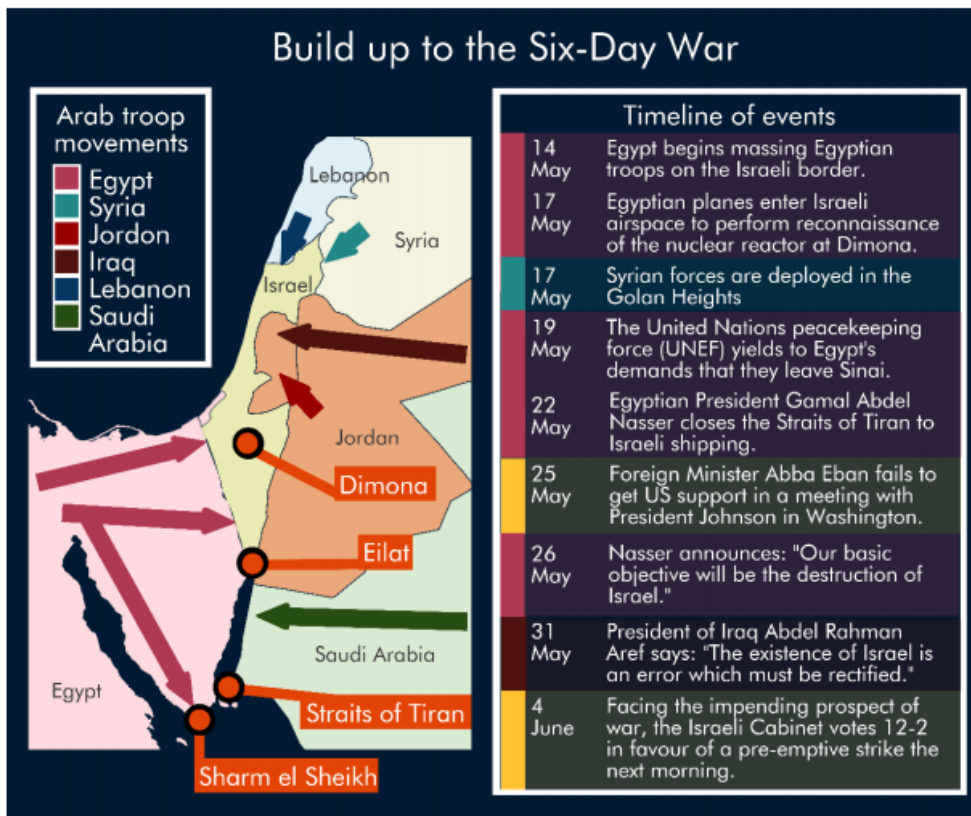
„Bitka će biti sveopća, a naš glavni cilj bit će uništiti Izrael“ (Bregman, 2000: 51 prema Orlović 2010: 144).

⁷ Preuzeto s (<https://www.britannica.com/event/Six-Day-War>), posjećeno 25.7.2021.

⁸ Preuzeto s (<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/images/bicom6daywar.pdf>), posjećeno 12.7.2021

Također, arapske su novine redovito sadržavale karikature koje su predviđale skorbu propast Izraela. Pored svega toga, izraelski su obavještajci potvrdili glasine da je Egipat planirao napad na Eilat i druge lokalitete u pustinji Negev. Ta je akcija, pod kodnim nazivom *Asad*, trebala otpočeti 25. svibnja. O ovim saznanjima Izrael je smjesta obavijestio Sjedinjene Američke Države (SAD), koje su zatim izvršile dovoljan pritisak na Sovjetski Savez (SSSR) da odgovori Egipat od ovoga plana. Novi korak bliže ratu bilo je potpisivanje sporazuma između egipatskog predsjednika Namera i jordanskog kralja Huseina 30. svibnja. Tim su sporazumom vojske njihovih država stavljene pod zajedničko zapovjedništvo. S obzirom na sve navedeno, novi je arapsko-izraelski rat postao pitanjem vremena. Pred okruženim Izraelom predstavile su ponovni problemi, doživjeti novu invaziju, sličnu onoj iz 1948. godine kada ga je više arapskih vojski napalo čim je proglasio neovisnost, te mukotrpnom borbom na više bojišta (možda) uspjeti obraniti svoje granice. S teritorijalnog gledišta, Izrael nije bio u prednosti u slučaju arapskog napada. Tadašnji glavni grad Izraela Tel Aviv nalazio se samo 15 km od granice s Jordanom. Izraelski je teritorij bio veoma uzak, a naročito je bio nepovoljan njegov izduženi oblik s veoma dugačkim granicama prema Egiptu i Jordanu. Uzevši u obzir ove detalje, izraelski se vojni vrh plašio mogućnosti da bi Arapi mogli uspjeti presjeći teritorij židovske države (Babić, 1988. prema Orlović 2010: 144). Namerove prijetnje uništenjem Izraela značile su Židovima mogućnost novog Holokausta, te je panika rasla iz dana u dan. Druga je opcija bila izbjeći mogućnost mukotrpnog obrambenog rata i podrazumijevala je korigiranje izraelskih granica preventivnim napadom. Postojala je i treća opcija - diplomatskim sredstvima osigurati mir, ali i zadržati veoma nepovoljan *status quo* i time omogućiti Arapima daljnje snaženje njihovih vojski te se suočiti s neizbježnom katastrofom u budućnosti. Za vojni vrh Izraela, nije bilo druge opcije osim prevencije arapskog napada (Orlović 2010: 145). Izraelski premijer Levi Eškol odupro se intenzivnom pritisku svoje vojske da pokrene preventivni napad i uzalud se nadao diplomatskom rješenju. Želio je izbjeći rat ako je moguće i bojao se diplomatskih posljedica i osude da će biti agresori. Izraelska vojna doktrina učinila je strateškim imperativom prvi udar. Suočeni s potencijalnim ratom na tri fronte, Izraelci su vjerovali da je iznenadni prvi udar presudan za uklanjanje jedne prijetnje kako bi se moglo oduprijeti drugima ako se ostvare. Izraelski generali također su tvrdili da će, što je duže Izrael čekao, bitka biti skuplja i šanse za uspjeh bit će manje, budući da je Namer koristio vrijeme za utvrđivanje svojih snaga. Izraelska uzbuna rasla je dok su se arapski čelnici, mediji i javnost ujedinjavali oko prijetnje da će uništiti Izrael i pobiti njegov narod. Sirijski ministar obrane Hafez al-Assad izjavio: "*Došlo je vrijeme za ulazak u bitku za uništenje.*" Dana 1. lipnja, Ahmed Šukeiri, predsjednik Palestinske oslobodilačke organizacije (organizacija koju su osnovali palestinske izbjeglice 1964. uz

pomoć zemlja članica Arapske lige), rekao je: *"Uništiti ćemo Izrael i njegove stanovnike, a što se tiče preživjelih - ako ih ima - čamci su spremni da ih deportiraju"*⁹

Prikaz napada na Izrael (izvor <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/images/bicom6daywar.pdf>)

Iako su Izraelci imali prednost u kvaliteti i obučenosti svojih ljudi, stručnijem vodstvu te fleksibilnijoj ratnoj doktrini, možemo zaključiti da bi se rijetko tko kladio na vojnu pobjedu Izraela 1967. godine. Iako su bile brojčano slabije, izraelske su snage bile daleko bolje pripremljene, dok su arapske snage bile loše vođene i organizirane. Pobjeda Izraela bila je rezultat vojnog planiranja, obavještajnih poslova i priprema. Jordanske snage, koje su bile stavljene pod egipatsko zapovjedništvo, poslone su u južna područja Zapadne obale. Sirijske trupe patile su zbog nedostatka opskrbe i loše komunikacije.¹⁰ Prema Orloviću (2010: 146)

⁹ Preuzeto s (<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/images/bicom6daywar.pdf>), posjećeno 12.7.2021
¹⁰ ibid

plan je Izraelaca bio spriječiti da se jačina arapskih snaga u budućnosti još više poveća, a činjenica da se trebalo napasti nadmoćnog protivnika značilo je uporabu vojske u iznenadnom i silovitom preventivnom napadu. Taj je napad trebao Izraelu omogućiti prevlast nad zračnim prostorom, tj. uništiti arapska ratna zrakoplovstva, dok su se još nalazila na tlu, osobito ono egipatsko. Preventivni je napad na arapske susjede oduvijek bio baza izraelske vojne doktrine. General Aharon Jariv, pokazao se ključnim u događajima koji su uslijedili. On je svojim ljudima dao zadatak da dobro upoznaju izraelskog neprijatelja, u ovome slučaju egipatske snage kao najopasnijeg protivnika. To se i dogodilo, u doslovnom smislu riječi. U dvije godine koje su prethodile arapsko-izraelskome ratu 1967. godine, ne samo da su uspjeli saznati lokaciju svake egipatske zrakoplovne baze, nego su one bile i dobro pregledane iznutra. Izraelski su vojni obavještajci svojim nadređenima osigurali cjelokupnu sliku egipatskoga ratnog zrakoplovstva. Upoznate su sve lokacije smještaja zrakoplova, podaci o svakome pilotu, pozadina (životopis) i dnevni raspored svakoga zapovjednika nadležnoga za određenu bazu, te dnevni rasporedi i turnusi radarskih kontrolora. Pomoću ovih su podataka Izraelci znali u kojem će trenutku egipatsko ratno zrakoplovstvo biti najranjivije, točnije, kada će zrakoplovi biti najizloženi, a vojno zapovjedništvo u najmanjoj mogućnosti da upućuje direktive (Elder, 2006. prema Orlović 2010: 146). Plan je bio da Izraelci najprije bombardiraju piste i time spriječe polijetanje egipatskih zrakoplova. Sljedeći su naleti trebali uništiti što veći broj zrakoplova koji bi se nakon uništenja pista pretvorili u lake mete na tlu. Dodatni problem koji je trebalo rješavati bio je u tome što je postojao velik broj pista koje je trebalo pogoditi a malen broj zrakoplova na raspolaganju, čak i ako ih se sve iskoristi. Izraelski su ga zapovjednici riješili uvježbavanjem svojih pilota u izvođenju višestrukih borbenih misija. Piloti su napamet naučili lokaciju i izgled svake egipatske baze, a napade na njih usavršili su tijekom više mjeseci treninga. Budući da je „korekcija granice“ podrazumijevala zauzimanje cijeloga Sinajskog poluotoka do istočne obale Sueskog kanala, bilo je potrebno usavršiti taktiku kojom će Izraelci to veliko područje zauzeti u kratkome roku. U skladu sa svim znanjem i izučenim vještinama, Izraelci su 5. lipnja otpočeli svoj udar na egipatsko ratno zrakoplovstvo, otpočevši operaciju pod kodnim nazivom „*Moked*“ (prevedeno s hebrejskoga „fokus“). U više valova napada u prvih nekoliko sati rata glavnina egipatskoga ratnog zrakoplovstva bila je uništena. Kada je poslije, tijekom istog dana, postalo jasno da su Sirija i Jordan postali neposredna opasnost, pogođene su i onespobljene zračne snage i ovih država, a stradala je čak i jedna iračka vojna zračna luka. Zahvaljujući ovim teškim udarcima, ishod Trećeg arapsko-izraelskog rata bio je odlučan tijekom prvoga dana ratovanja (Oren, 2001.; Aloni, 2001. prema Orlović 2010: 147). Postigavši premoć nad zračnim prostorom, Izraelci su uskoro pokrenuli svoj plan prodora.

Prikaz prodora na Sinaj (izvor <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/images/bicom6daywar.pdf>)

U također podrobno isplaniranoj akciji, tri su divizije - *Ugde* - simultano ušle u egipatsko područje. Prva divizija prodrla je kroz najsjeverniji sektor i svladala Egipćane kod Gaze. Druga je divizija zauzela strateški važne egipatske položaje Abu Ageilu i Kuseimu na jugu. Do 9. lipnja egipatski poraz bio je katastrofalan. Procjenjuje se da je oko 12.000 Egipćana poginulo, od čega osamdeset posto zbog posljedica neorganiziranog povlačenja i dehidracije (Bregman, 2000.; Laffin, 1982.; Zaloga, 1981. prema Orlović 2010: 148). S druge strane, nešto prije deset sati ujutro prvoga dana rata jordanske su snage otvorile topničku paljbu na izraelske položaje uzduž granice u okolici Jeruzalema, tada još podijeljenoga između te dvije države. Danas znamo da je Izrael tada ponudio jordanskom kralju Huseinu mir, ali je on to odbio zbog niza lažnih informacija koje mu je Nasser slao, a ticale su se navodnih egipatskih pobjeda. Kralj je, nasjevši na laž, zaključio da je rat krenuo u arapsku korist te je htio svoj dio (Bregman, 2000. prema Orlović 2010: 148). Izrael nije dugo čekao te je uskoro uništeno i jordansko ratno zrakoplovstvo. Jordanske su snage brzo svladane. Dana 6. lipnja pao je Istočni Jeruzalem, a sljedećeg dana bila je okupirana cijela Zapadna Obala rijeke Jordan (Orlović 2010: 148).

Israel's 1967 Golan campaign

- Day 1 Syrian shelling of Israeli settlements near the border begins. Israeli bombers attack Syrian airfields.
- Day 2 Attempted Syrian tank invasion is halted by Israeli forces.
- Day 3 Israeli government considers invasion of the Golan Heights.
- Day 4 Syria continues shelling of Israeli kibbutzim and communities.
- Day 5 Israel attacks the central Golan Heights. Qala', Za'ura, Tel Fakhr, Tel 'Azzaziya and Darbashiya fall to Israeli forces.
- Day 6 Israel takes Quneitra and consolidates new lines of defence. Ceasefire comes into effect, ending the war.

Prikaz napada na Golansku visoravan (izvor
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/images/bicom6daywar.pdf>)

Israel's 1967 Jordanian campaign

- Day 1 Machine gun exchanges begin in Jerusalem. Jordanian army howitzers launch 6,000 shells on West Jerusalem
- Day 2 Israel forces take Ammunition Hill. Israel takes Jenin and the area south and east of Jerusalem.
- Day 3 Israeli forces enter and secure the Old City in Jerusalem. Israeli tanks reach the outskirts of Jericho.
- Day 4 Israel secures fourth bridge over the river Jordan. Moshe Dayan orders their destruction.
- Day 5 Israel consolidates new lines of defence along the Jordan river.
- Day 6 The Six-Day War ends.

Prikaz napada na Jordan (izvor
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/images/bicom6daywar.pdf>)

Izrael je, neočekivano na iznenađenje ne samo neprijatelja i svjetskih promatrača nego i većine samih Izraelaca, izbrisao arapsku vojnu prijetnju sa svojih granica i uzdignuo se u najmoćniju bliskoistočnu vojnu silu. Opseg osvajanja i štete nanesene Egiptu, Jordanu, Siriji i njihovim saveznicima bio je iznenađujući. Malo je tko mogao očekivati takav ishod rata pa je izraelska nepripremljenost za upravljanje novonastalim prilikama razumljiva. Za izraelske Židove podrijetlom iz dijaspore pobjeda je bila čudo (Havel 2013: 447-448). Nakon što je 5. lipnja teško stradalo i sirijsko zrakoplovstvo, Golanska visoravan, sirijsko područje uz granicu s Galilejom u sjevernome Izraelu, ostala je mirna. Izrael je bio zaokupljen Egiptom i Jordanom, a Sirija je htjela izbjeći sudbinu svoja dva saveznika pa nije provocirala. Međutim, u ratnome planu Izraela Golan je trebao doživjeti ono što i Sinajski poluotok, s obzirom na to da tako dobar položaj za topničke napade na Galileju nije smjelo ostati u sirijskim rukama. Mir na izraelsko-sirijskoj granici prestaje 8. lipnja, nakon što je izraelski ministar obrane Dajan odobrio napad. Uz silovite borbe, Izraelci su brzo uspjeli zauzeti glavno sirijsko uporište Kuneitru, te je uz rastuće prijetnje Moskve i pritisak UN-a 10. lipnja dogovoren prekid vatre (Oren, 2001.; Zaloga, 1981. prema Orlović 2010: 148). Arapsko-izraelski rat 1967., koji je dobio ime po vremenu svoga trajanja, bio je završen. Uspjeh ovog rata šokirao je svijet. Uz više od deset tisuća poginulih Arapa, Izraelci su izgubili oko 700 ljudi. Izrael je uništio 469 neprijateljskih zrakoplova, izgubivši pritom samo 36 vlastitih (Oren, 2001.: 305-306. prema Orlović 2010: 150). Izraelske su se snage opasno približile trima arapskim prijestolnicama - na manje od 50 km od Amana, 60 km od Damaska i 110 km od Kaira. Izraelci su pod svojom kontrolom nakon rata imali oko 88.000 kvadratnih kilometara, u usporedbi s 20.250 prije rata (Bregman 2000: 59 prema Orlović 2010: 150). Sinajska pustinja, Golanska visoravan i Zapadna obala postale su tampon-zonama. Usprkos činjenici da su se arapske snage nakon rata nalazile mnogo dalje od izraelskih urbanih centara, mir nije nastupio te je topnička paljba nad Sueskim kanalom počela već nakon nekoliko tjedana. Iako je Sinajski poluotok kasnije vraćen Egiptu, do dana današnjega nastavljaju se problemi oko Pojasa Gaze, Zapadne Obale i Golanske visoravni (Orlović 2010: 150).

Kako navodi Havel (2013: 448-451) gledano s religijske točke, najvažniji osvojeni dio teritorija bio je jeruzalemski Stari grad, s Hramskom gorom (Har ha-bait, hebr. הַר הַבַּיִת). No problem je u tome što je to mjesto bilo i treće najsvetije islamsko mjesto, Al haram al-ša-rif (arap. الحرم الشريف), na kojem je stajala Kupola na Stijeni i džamija el-Aksa. Po prvi put u gotovo dva tisućljeća Židovi su se vratili na svoje najsvetije mjesto kao njegovi vlasnici. Izraelski su se političari bojali muslimanske reakcije ukoliko dođe do oštećenja drevnih islamskih građevina.

Njihov oprez dodatno je pojačavalo to što se u neposrednoj blizini Hramske gore nalazila crkva Svetog groba, sveto mjesto kršćana, nad čijom je sudbinom strepio kršćanski svijet. Neočekivane pobjede i osvajanja Sinaja, Gaze, Golana te dijelove Erec Israela koji su nekada bili srce židovskih kraljevstava, temeljito su promijenili sliku Bliskog Istoka. U dijelu religijske zajednice rat je značio novi korak prema shvaćanju cionizma kao vjerski legitimnog političkog pokreta koji će omogućiti dolazak Mesije. Ostvarenje Izraelova nacionalnog doma povezana je s otkupljenjem svijeta i dolaska razdoblja mira gdje nitko više neće ratovati. Primjena nasilja i ratovanje kao sredstva postizanja otkupljenja bili su gotovo nezamislivi, čemu je s jedne strane bio njihov idealizam, a s druge strane to je bilo teško zamislivo da se nakon mnogih stoljeća suzdržavanja od svakog oblika oružanog djelovanja židovska ideologija cionizma poveže s militarizmom. No rat je bio religijski dopustiv jer sada se nije radilo o jednom vladaru, poput Nabukodonozora, Vespazijana ili Hadrijana, za koje se smatralo da su Božji poslanici koji su tu da bi kaznili narod zbog počinjenih grijeha, već se sada radilo o narodima koji su se okupili uništiti Izrael. Hramska je gora s džamijama predana islamskom vakufu na upravljanje. Izraelske su vlasti uspostavile nadzor nad aktivnostima hodočasnika, koji su nakon rata hrlili sa svih strana prema Starom gradu. Židove koji su hodočastili na mjesto Hrama preusmjeravali su prema Zapadnom zidu, a sam plato Hrama ostao je mjestom isključivo muslimanske molitve (Havel 2013: 454-456).

Pobjeda je transformirala Izrael strateški, psihološki i politički. Pobjeda Izraela rezultirala je njegovom kontrolom nad Zapadnom obalom (uključujući istočni Jeruzalem), pojasom Gaze, Sinajskim poluotokom i Golanskom visoravni. Ti su teritoriji bili tri i pol puta veći od samog Izraela i stvarali su osjećaj izbavljenja i oslobađanja od osjećaja opsade. Posebno je emotivno bilo ponovno ujedinjenje Jeruzalema i vraćanje židovskog pristupa židovskoj četvrti Starog grada i Zapadnom zidu (Kotel), koji je najvažnije bogoslužno mjesto za Židove. Jordan je 1948. zauzeo Židovsku četvrt i uništio njegove sinagoge. Strahovi prije rata i ushićenje pobjede utjecali su i na Židove širom svijeta, ulijevajući ogroman ponos, pomažući u obnavljanju židovskog povjerenja nakon Holokausta i produbljujući židovski osjećaj privrženosti Izraelu, te izraelsku središnju ulogu u židovskom životu dijaspore. Zarobljavanje teritorija stvorilo je i novu podjelu u izraelskoj politici između onih koji su favorizirali pregovaranje o povlačenju s teritorija u zamjenu za mirovne ugovore s arapskim državama i onih koji su željeli da Izrael održi stalnu prisutnost, posebno na povijesno i strateški važnoj Zapadnoj obali. Religiozni cionisti vidjeli su božansku ruku u događajima, povratak židovskog naroda u biblijske gradove u povijesnoj „Zemlji Izrael“ (posebno Jeruzalem i Hebron na Zapadnoj obali) označavajući za

njih početak otkupa. Vjerski cionisti osnaženi su ideološkim žarom s novom generacijom vođa koji će nakon toga predvoditi naselje na Zapadnoj obali i postati glavna politička snaga. Rat je također stavio preko milijun Palestinaca pod izraelsku vojnu kontrolu, ali bez izraelskog konsenzusa i međunarodnog okvira za vraćanje naseljenih teritorija pod arapsku kontrolu, situacija je do danas neriješena.¹¹

Arapski neuspjeh 1967. bio je poniženje koje je razotkrilo fasadu sekularnog panarabizma i naserizma, razbivši Naserov kredibilitet i regionalnu dominaciju. Poslije je potaknuo rast alternativnih islamističkih ideologija, koje su poraz objasnile posljedicom pogrešno postavljenog povjerenja u sekularne ideologije i nedostatka muslimanske vjere. Arapsko poniženje pojačano je državnom propagandom koja je opisivala sveobuhvatne arapske pobjede prvog dana rata. Između 1948. i 1967. Palestinci na Zapadnoj obali i u pojasu Gaze bili su pod kontrolom Jordana i Egipta, ali niti jedna zemlja nije promovirala palestinsko samoodređenje, niti je Palestincima pružala jednaku razinu političkog statusa ili ekonomske mogućnosti kao i vlastitih građana. Nakon rata, Izrael je pokušao suzbiti palestinski nacionalizam i borbenost i suzdržao se od davanja prava državljanstva, ali je otvorio svoje gospodarstvo Palestincima, koji su imali koristi od zaposlenja u Izraelu i izraelska ulaganja na teritorijima. Rat i njegove posljedice ponovo su zavlitali palestinskim nacionalizmom s Palestincima koji su tražili „neovisnost odluke“ da se izvuku iz nadzora arapskih država. Nisu mogle funkcionirati na teritorijima pod izraelskom kontrolom, palestinske oružane skupine predvođene Jaserom Arafatom djelovale su iz Jordana i Libanona, te su razvile međunarodnu oružanu strategiju, koju karakteriziraju teroristički napadi i otmice, ali i diplomatska strategija za osiguravanje priznanja na međunarodnim forumima. Palestinci su na kraju postali žarište međunarodne diplomacije koja je okruživala „arapsko-izraelski sukob“, a PLO (Palestinska oslobodilačka organizacija) je Arapska liga prepoznala kao jedinog legitimnog predstavnika palestinskog naroda i primila ga kao promatrača u UN-u 1974.¹²

Početni arapski odgovor na sukob bio je i dalje odbijanje bilo kakvog priznanja Izraela. Na summitu u Kartumu u rujnu 1967. arapski čelnici izjavili su da neće biti mira s Izraelom, priznanja Izraela, niti pregovora s njim. Međutim, vojni poraz na kraju je razotkrio svaku nadu da bi Izrael mogao biti vojno uništen i postavio je temelj za arapsko-izraelski mirovni proces kasnijih godina. Nakon rata 1973. započeo je arapsko-izraelski mirovni proces kada su SAD

¹¹Preuzeto s (<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/images/bicom6daywar.pdf>), posjećeno 12.7.2021.

¹² ibid

posredovale u sporazumima o razdruživanju između Izraela i Egipta te Izraela i Sirije 1974. i 1975., a 1977. egipatski predsjednik Anvar Sadat (koji je 1970. zamijenio Nasera) slavno je odletio u Izrael i obratio se Knesetu. 1979. Izrael i Egipat potpisali su mirovni sporazum zasnovan na Rezoluciji 242 Vijeća sigurnosti UN-a. Izrael se povukao sa Sinajskog poluotoka u zamjenu za normalizaciju odnosa i demilitarizaciju Sinaja. Ovim je sporazumom okončana svaka mogućnost još jednog općeg arapsko-izraelskog rata i temelj je regionalne stabilnosti gotovo 40 godina. Izrael i Jordan potpisali su mirovni sporazum 1994. Jordan se 1987. godine odrekao potraživanja na Zapadnoj obali u korist uspostavljanja palestinske države. Ova odluka, zajedno s potpisivanjem sporazuma iz Osla između Izraela i PLO-a 1993., omogućila je mir između Izraela i Jordana. Zemlje uživaju duboku suradnju na području sigurnosti, posebno u suprotstavljanju islamskim ekstremistima, a Izrael će u bliskoj budućnosti postati glavni dobavljač plina za Jordan. Izrael i Sirija su više puta pokušavali i nisu uspjeli pregovarati o mirovnom sporazumu o zemlji, a posljednji put 2007. godine neizravnim je pregovorima posredovala Turska. Sirijski građanski rat uklonio je svaku mogućnost takvog dogovora. Izrael je 1981. primijenio izraelski zakon na Golanskoj visoravni, a tamošnji sirijski Druzi uživaju pristup punim građanskim pravima u Izraelu i sve više uzimaju izraelsko državljanstvo.¹³

Prema Sporazumu iz Osla 1993. između Izraela i PLO-a, Palestinci su prvi put u svojoj povijesti uspostavili autonomiju u dijelu bivše mandatne Palestine. Sporazumi uspostavljeni kao privremeno rješenje Palestinska uprava kontrolira preko 40 posto Zapadne obale i 95 posto palestinskog stanovništva, te postavljaju vremenski okvir za sporazum o stalnom statusu. Iako rješenje o dvjema državama nije izričito spomenuto u sporazumu iz Osla, ono je postalo glavni cilj većine Palestinaca i Izraelaca, a Vijeće sigurnosti UN-a jednoglasno ga je podržalo. 2005. Izrael se potpuno povukao iz pojasa Gaze, predavši kontrolu Palestinskoj upravi. Nakon palestinskih izbora 2006. godine i unutarnjeg oružanog palestinskog sukoba 2007. godine, područje je pripalo palestinskom naoružanom islamističkom pokretu Hamasu. Dolazak na vlast oružanog islamističkog pokreta iza kojeg stoji Iran, na teritoriju s kojeg se Izrael povukao, povećao je izraelsku opreznost oko povlačenja sa Zapadne obale. Istodobno su Izraelci svjesni da kontinuirana kontrola nad velikim brojem palestinskog stanovništva ugrožava karakter Izraela kao nacionalne države židovskog naroda. Ponovljeni pregovori, prvenstveno tijekom Camp Davida 2000. godine, Procesu iz Annapolisa 2007-08. I Kerryjevi pregovori 2013-14. nisu uspjeli razriješiti konačni status između strana. Međutim, neki izraelski analitičari vjeruju

¹³ Preuzeto s (<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/images/bicom6daywar.pdf>), posjećeno 12.7.2021

da je previše usredotočenosti na rješavanje pitanja iz šestodnevnog rata zaklonilo temeljne korijene izraelsko-palestinskog sukoba. Ašer Suser sugerirao je da se srž sukoba ne vrti samo oko 1967. koja se odnosi na granice, naselja i sigurnost, ali prvenstveno na „spis iz 1948.“, koji uključuje palestinske izbjeglice i pravo židovskog naroda na samoodređenje u dijelu svoje pradomovine.¹⁴

¹⁴ Preuzeto s (<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/images/bicom6daywar.pdf>), posjećeno 12.7

5. Jomkipurski rat

Kako navodi Dunstan (2003: 7) 10. srpnja 1967. godine, prekid vatre UN-a okončao je borbu u šestodnevnom ratu. U jednoj od najznačajnijih kampanja u povijesti modernog ratovanja, država Izrael pobijedila je svoje arapske neprijatelje. Do kraja rata izraelska je vojska zauzela cijeli Sinaj i pojas Gaze i stekla kontrolu nad zapadnom obalom rijeke Jordan, tjerajući neprijateljske snage s obalnog pojasa. Na sjeveru Izraelci su zauzeli strateški važnu Golansku visoravan sve do Kuneitre. Brzina i razmjeri izraelske pobjede poslali su udarne valove arapskim svijetom. Ključna rezolucija bila je br. 242 Vijeća sigurnosti UN-a iz studenog 1967. koja je zahtijevala povlačenje Izraela sa svih teritorija okupiranih oružanom silom, arapsko priznanje Izraela te poštivanje i priznavanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke neovisnosti svake države na tom području i njihovo pravo živjeti u miru sa sigurnim granicama bez prijetnji ili upotrebljavanja sile. Prijevod ovih riječi u djelo pokazao se, pak, nepremostivim zadatkom. Izrael je razmišljao o povlačenju s dijelova ili cijelog Sinaja i Golanske visoravni u zamjenu za mir s arapskim svijetom. Međutim, Egipat je želio da se svi teritoriji, uključujući pojas Gaze i Zapadnu obalu, vrate arapskom suverenitetu, ali ne jamčeći Izraelu mir u zamjenu. Predsjednik Nasser zaključio je da se može primijeniti samo vojna inicijativa kako bi se stvorio dovoljan pritisak na Izrael - te uključivanje velesila da prisile izraelsko povlačenje sa Sinaja. Nakon šestodnevnog rata odlučio je ostati u defenzivi dok je pripremao i obučavao svoje oružane snage prije nego što je usvojio agresivniju politiku.

Jomkipurski rat najtraumatičniji je događaj u izraelskoj kratkoj, modernoj povijesti. Egipatsko-sirijski napad koji je započeo usred najsvetijeg dana židovskog naroda u godini gotovo je potpuno iznenadio Državu Izrael. Kako navodi Havel (2013: 461) Egipat i Sirija, kojima je SSSR u međuvremenu obnovio uništeno naoružanje, iznenada su napale nespremni Izrael na blagdan Jom kipura 1973. Bio je koordiniran, silovit i dobro pripremljen.

U roku od nekoliko sati, arapske vojske probile su obrambene crte izraelske vojske uz Sueski kanal i južni dio Golanske visoravni. Jedina snaga koju je izraelska vojska mogla zaposliti tijekom ovih sati bilo je njegovo zrakoplovstvo (IAF). Kako navodi Havel (2013: 461) cilj rata nije bio vraćanje područja izgubljenih u ratu 1967., već uništenje Izraela. Uz egipatske i sirijske armije borile su se i postrojbe Iraka, Jordana, Saudijske Arabije, Kuvajta, Sudana, Tunisa i Alžira. Prvih nekoliko dana rata činilo se da je Izrael na rubu vojnog sloma. Moše Dajan, izraelski general koji je tada bio ministar obrane, govorio je o očajnoj situaciji u smislu rata za sudbinu „Trećeg hrama“. Prvi hram uništili su Babilonci 587. p. n. e., a Drugi hram uništili su Rimljani 70. g. n.e., Dajanov odabir riječi implicirao je da je sada u pitanju postojanje Izraela.

Od kraja rata 1967. godine, glavni je strateški cilj Egipta bio povratak Sinajskog poluotoka, koji je Izrael zauzeo u ratu.

Završetak Šestodnevnog rata početkom kolovoza 1970., Egipćanima je ostavio gotovo nikakvu vojnu opciju. Iako je egipatska vojska Izraelu nanijela značajne gubitke tijekom toga rata, izraelska vojska je još jednom dokazala svoju vojnu superiornost, posebno u zračnim sposobnostima. Odbijanje Golde Meir da uđe u pregovore s Egiptom zbog povratka Sinaja spriječilo je napore egipatskog predsjednika Anvara Sadata - koji je preuzeo vlast kad je predsjednik Nasser umro u rujnu 1970. - da iskoristi diplomatski put. U listopadu 1972. Sadat je naredio svojoj vojsci da se pripremi za rat koji će zauzeti mali dio pustinje Sinaj, 10 kilometara istočno od Sueskog kanala - teritorija koji je bio prekriven egipatskim protuzračnim rasporedom. Prema Sadatovoj logici, pokretanje rata pokazalo bi odlučnost Egipta da odbaci status quo i prisililo bi velesile da izvrše pritisak na Izrael da započne pregovore o povratku Sinaja. Egipćani su počeli vježbati za ovaj specifični ratni plan krajem 1972. Prema Dunstan (2003 :18) predsjednik Sadat je obavijestio svog sirijskog kolegu, predsjednika Hafeza Assada, o svojoj odluci, a dvije države započele su koordinaciju paralelnih vojnih priprema. Sirijski ratni plan tražio je okupaciju cijele Golanske visoravni u roku od 24 sata bez prelaska takozvane „zelene linije“ iz 1949. godine. Iako su se najviši časnici dviju vojski tajno sastali kako bi dovršili operativne planove, Sadat nije Siriji otkrio svoj plan za vrlo ograničeni teritorijalni cilj na Sinaju, jer je bilo očito da će Assad odbiti pridružiti se ratu u kojem će glavni teret borbe protiv izraelske vojske ležati na njegovoj vlastitoj vojsci. Dakle, plan o kojem se razgovaralo sa Sirijcima pozivao je na okupaciju cijelog Sinaja. Sirijci su za stvarne namjere Egipta saznali tek tijekom samog rata.

U izraelskom kolektivnom sjećanju, rat Jom Kipur povezan je uglavnom s nedostatkom pripremljenosti izraelske vojske. Poznato pod hebrejskim izrazom Mehdal (zanemarivanje dužnosti), ovo je stanje prvenstveno posljedica neuspjeha Vojne obavještajne službe (AMAN) da pruži visokokvalitetno upozorenje da je napad neizbježan. Prema doktrini izraelske vojske 1973. godine, takvo upozorenje trebalo je dati najmanje 48 sati prije početka rata - minimalni vremenski raspon potreban za mobilizaciju rezervista, koji su tada činili približno 80% kopnenih snaga izraelske vojske. Međutim, 1973. upozorenje je pruženo samo deset sati prije početka borbe. Kao rezultat toga, izraelskoj vojsci su nedostajale snage potrebne za obranu Sueske i Golanske fronte, a vojno zapovjedništvo bilo je jako neorganizirano tijekom prve faze rata. Propust AMAN-a da pruži vremenski osjetljivo upozorenje nije rezultat nedovoljnih informacija u vezi s pripremama Arapa ili namjerom pokretanja rata. Izraelska vojna

obavještajna služba zapravo je dobila značajne informacije o neposrednom napadu iz ključnih izvora, uključujući jordanskog kralja Huseina, koji je deset dana prije početka rata upozorio premijerku Goldu Meir, kao i dobro raspoređene agente Mosada u Egiptu. Uz to, AMAN je pomno pratio nakupljanje snaga duž Golanskog i Sueskog kanala. Dakle, bilo je dovoljno upozorenja i pokazatelja. Međutim, do posljednjeg trenutka, AMAN-ovi viši analitičari, kao i njegov direktor Eli Zeira, nastavili su se pridržavati svog uvjerenja da će Egipat izbjeći rat sve dok u Izrael ne dobije zrakoplove sposobne za napad na baze IAF-a i rakete koje bi mogle odvratiti IAF od napada na stražnju stranu Egipta. Ti uvjeti nisu bili ispunjeni prije rata, a prema tome, AMAN je službeno procijenio čak dvadeset i četiri sata prije početka borbi da je vjerojatnost rata „mala“. Slično je pogriješila i CIA, koja se uglavnom oslanjala na izraelske procjene u pogledu vjerojatnosti rata. Mobilizacija pričuva započela je usred jomkipurskog posta i prvi pričuvni vojnici tek su stizali u svoje baze kad je izbio rat.

Kako navodi Havel (2013: 461-466) izraelska je vojska na brzinu mobilizirala pričuvne sastave, s vremenom zaustavila arapski prodor te počela protuudar. No najveće čudo dogodilo se prvih sati i dana rata, kada su malobrojne izraelske snage zapriječile put golemim arapskim armijama. Presudna bitka odigrala se na Golanskoj visoravni. Izraelu je ostalo svega petnaest tenkova koji su stajali između sirijske vojske i cijelog sjevernog dijela zemlje. Zapovjednik je dao zapovijed da preostali tenkovi trebaju krenuti u ofenzivu i zauzeti položaje na uzvišicama. Među Sirijcima je vladala pomutnja, što su Izraelci vješto iskoristili. Na južnom dijelu bojišnice izraelski su zrakoplovi uništili većinu sirijskih raketnih protuzračnih sustava te su ti napadi omogućili Izraelskoj vojsci da krene prema Damasku. Rat je za Siriju bio izgubljen. Na Sinaju su Izraelci uspjeli preći preko egipatskog teritorija. Uspjeli su dovući tenkove i topništvo te stigli do predgrađa Ismailije i na 101 kilometar od Kaira. Kada su Egipćani shvatili o kakvim je razmjerima prodora riječ, bilo je kasno. Izraelska vojska opkolila je egipatsku armiju na istočnoj strani Sueza. Uspostavivši zračnu nadmoć, cijela egipatska vojska na Sinaju našla se na milost i nemilost Izraelske vojske. Jedino što je Egipćanima preostalo je prihvatiti primirje.

Sukobi na južnoj fronti nastavili su se sve dok egipatsko-izraelski sporazum o „razdvajanju snaga“ (poznat i kao „prvi sporazum o razdruživanju“) nije potpisan 18. siječnja 1974. na cesti Suez-Kairo, Egipat i Izrael razmijenili su ratne zarobljenike. Nakon potpisivanja sporazuma o razdvajanju snaga, izraelska vojska se povukla s teritorija koji je zauzeo zapadno od Kanala i vratio se na liniju nekih 25 kilometara istočno. Egipatska vojska je zauzvrat premjestila većinu svojih jedinica prema zapadu i uspostavljena je tampon zona pod nadzorom Ujedinjenih naroda za hitne slučajeve (UNEF) kako bi se odvojile dvije vojske. Mala razmjena vatre koja se

dogodila prije potpisivanja ovog sporazuma bili su posljednji vojni sukobi dviju država. U isto vrijeme dok je Izrael pregovarao o sporazumu s Egiptom, vodio je i razgovore sa Sirijom. Međutim, to je potrajalo i pokazalo se težim, prvenstveno zbog oštrog stava Damaska (koji je odbio izravne razgovore) i uskog izraelskog prostora za teritorijalnu upravljivost zbog male veličine Golana. Sirijsko-izraelski sporazum o razdruživanju konačno je potpisan 31. svibnja 1974. Izraelska vojska se povukla sa sirijskog teritorija koji je okupirao u ratu, kao i sa 60 četvornih kilometara na Golanu, uključujući i grad Kuneitru. Uspostavljena je tampon zona pod UN-ovim snagama za promatranje razdvajanja (UNDOF), a dvije su strane prihvatile ograničenja na oružje u blizini granice. Nakon potpisivanja sporazuma, Izrael i Sirija razmijenili su ratne zarobljenike, a 68 vojnika i časnika izraelske vojske koji su bili u Siriji više od pola godine vratili su se kući. Kao dio diplomatskog paketa, Damask se usmeno obvezao tajniku Kissingeru da spriječi terorističke aktivnosti na Golanu i da izbjegne korištenje sirijskog teritorija za napad na Izrael. Iako su Izraelci bili vrlo skeptični prema ovoj obvezi, Sirijci su održali riječ. Od 1974. godine sirijsko-izraelska granica je najtiša. Što je najvažnije, rat je većini Izraelaca dokazao da posjedovanje okupiranih teritorija ne mora nužno značiti i sigurniji Izrael. Ovaj zaključak vodio je takve vođe kao Menahem Begin, Moše Dajan da učine ono što je Golda Meir odbila učiniti prije rata - da vrate teritorije u zamjenu za mir. Njihova spremnost za vraćanje cijelog Sinajskog poluotoka u egipatske ruke nakon Sadatovog povijesnog posjeta Izraelu u listopadu 1977. otvorila je put mirovnom sporazumu s Egiptom.

6. Zaključak

U ratu za neovisnost 1948. cionizam, arapski nacionalizam i britanska vanjska politiku bila su tri ključna uzroka arapsko-izraelskog rata, no isto tako možemo zaključiti da je arapsko-izraelski rat 1948. bio vrlo složen sukob koji seže još u biblijska vremena. Prvi i Drugi svjetski rat doprinijeli su vanjskoj politici Britanaca u predaji Palestinskog mandata UN-u, što je rezultiralo proglašenjem neovisnosti Izraela. To je proglašenje izazvalo pobunu među Arapima, te potaknulo rat. U Židovsku pobjedu, naravno, nitko nije vjerovao budući da su Arapi činili veći dio stanovništva te su imali potporu susjednih država, no Židovi su bili pripremljeniji i obučeniji za rat. Palestinci nikada nisu imali moć samoupravljanja, za razliku od Židova koji su imali vrlo obrazovanu elitu koja je bila iskusna u diplomaciji te vojsci. Židovi su uz vrlo obučenu i organiziranu vojnu snagu te promišljene poteze vojnih zapovjednika uspjeli obraniti teritorij Države Izrael te sklopiti primirje.

Konstantne prijetnje Egipta, Jordana i Sirije te stavljanje egipatske i jordanske vojske pod zajedničko zapovjedništvo rezultiralo je strahom Izraela od ponovnog rata, koji je zbog mnogih previranja bio samo pitanje vremena. Pripreme za Šestodnevni rat rezultirale su podrobnom špijunskom aktivnošću radi upoznavanja arapskih vojnih potencijala te uvježbavanja ratnog zrakoplovstva u izvođenju iznenadnog udara. Dana 5. lipnja 1967. godine ujutro, plan preventivnog napada sproveden je u djelo silovitim zračnim napadom na arapska ratna zrakoplovstva te su Egipćani u sljedećih nekoliko dana izgubili kontrolu nad cjelokupnim Sinajskim poluotokom (uključujući i Pojas Gaze), a Jordanci nad Zapadnom Obalom (uključujući i istočni Jeruzalem). Uz znanje o sirijskim položajima na strateški važnoj Golanskoj visoravni, koje je svojim aktivnostima omogućio agent Mossada Eli Cohen, Izrael je od 8. do 10. lipnja zauzeo i ovo područje. Time je ovaj rat završio, samo šest dana nakon početnog napada, no zbog toga si je Izrael prouzročio razne probleme koji su i danas aktualni.

U Jomkipurskom ratu Egipat i Sirija su uložili trud da osmisle vojne planove i da iznenada napadnu nespremnu izraelsku vojsku. Izraelci su neočekivano napadnuti, za razliku od prijašnjih ratova, no kao i u prethodnim arapsko-izraelskim ratovima, Izrael je pobjedio. No ipak, Izraelska odlučnost te dobro vođenje vojske doveli su do gubitka Egipta i Sirije. Sporazumom iz Camp Davida sklopljenim 1978., dogovoren je povrat Sinaja Egiptu te je uspostavljena normalizacija odnosa; prvi put je jedna arapska država priznala Izrael, a Izrael je time dodatno ojačao svoju sliku najjače regionalne sile.

7. Literatura

Dunstan, Simon. 2003. *The Yom Kippur war*, Osprey publishing

Havel, Boris. 2013. *Arapsko-izraelski sukob*, Zagreb: Naklada Ljevak

Havel, Boris. 2015. *Pregled povijesti Izraela od Abrahama do moderne države*, Zagreb: Antibarbarus

Karsh, Efraim. 2002. *The Arab-israeli conflict. The Palestine war*, Oxford, Osprey

Morris, Benny. 2008. *1948 The first Arab-Israeli war*, Yale University press

Orlović, David. 2012. *Znam, dakle pobjednik sam: Kako je Izrael dobio Šestodnevni rat?*, Polemos, vol. 15., str : 143-152, ISSN 1331-5595

Vukas, Stjepan. 2011. *Korijeni sukoba u Svetoj zemlji, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, Vol. IX No. 3

Internetske stranice

<https://www.ijs.org.au/consequences-of-the-war-of-1947-1949/>, posjećeno 30.7.2021.

<https://www.britannica.com/place/West-Bank>, posjećeno 30.7.2021.

<https://www.ijs.org.au/consequences-of-the-war-of-1947-1949/>, posjećeno 30.7.2021.

<https://www.boell.de/en/2010/03/04/impact-1948-desaster-ways-nakba-has-influenced-palestinian-history>, posjećeno 30.7.2021

<https://www.e-ir.info/2014/01/15/what-were-the-causes-and-consequences-of-the-1948-arab-israeli-war-2/>, posjećeno 30.7.2021

<https://www.britannica.com/event/Six-Day-War>, posjećeno 30.7.2021.

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/images/bicom6daywar.pdf>, posjećeno 30.7.2021.

